

לשקול דרכונות היה רב מאוד בערכם, אבל ישראל ודאי נתנו הכל בלב טוב מאד, כי אין בלב ישראל תרעומות על הש"י, כי עצם לבן דבוק בו ית', ועל ידי כך זכו אחר כך לעושר רב כמו שאמרו ז"ל (סוכה נא): דבית הורדוס היה יפה משל שלמה המלך ע"ה. וכן אמרו על המנורה העשירו עשאוה כו' חזרו והעשירו כו' – וזה על דרך המקיים תורה מעוני סופו לקיימה מעושר (אבות ד). וזה נקרא 'סופו' – מה שהוא נמשך על ידו...'.
(מתוך ליקוטי מאמרים לר"צ הכהן, עמ' 171)

דף כה

יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי...' ראה באריכות בחדושי הגר"ח על הש"ס. וע"ע: חדושים ובאורים; מאור ישראל.

'פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית דמות לבנה בעשרים ותשעה לחדש, כסבורים העם לומר ראש חדש ובקשו בית דין לקדשו'. הרש"ש (כא): פירש שבקשו לקבוע ראש חדש למחר, ביום שלשים, כי לעולם אין חדש פחות מכ"ט יום (כמפורש בתוספתא ומוכח בכמה מקומות). ואמר להם רבן גמליאל ראייתכם זו אינה כלום ואין לקדש על פיה.

'כך מקובלני מבית אבי אבא: אין חדושה של לבנה פחותה מעשרים ותשעה יום ומחצה ושני שלישי שעה וע"ג חלקים' – זהו חשבון המולד על דרך המיצוע, וכפי שכינהו 'המולד האמצעי', ואולם המולד 'האמתי' משתנה ואינו קבוע, כמו שמסר רבן גמליאל פעמים שבא בארוכה ופעמים שבא בקצרה – שמש ידע מבואר, ירח לא ידע מבואר. ובזמן שקידשו החדש על פי הראיה, הוצרכו לדעת את הזמנים האמתיים, כדי לדעת אם העדים דוברי אמת אם לאו.

ועתה כל החשבונות שהלוח נקבע על פיהם, מיוסדים אך ורק על פי המולד 'האמצעי' הנ"ל. וסוד ה' ליראיו, חשבון זה נשאר באופן ממוצע נכון אחרי כל כך הרבה שנים! אילו היה נקבע זמן זה הממוצע, נגיד למשל, רק בעשרה חלקים פחות או יותר, כי אז היה אחרי זמן לא רב כבר נראה הירח בעליל בשעה שיצא המולד לפי חשבון מוטעה זה. (עפ"י רמב"ם קדוש החדש ו; 'עלה יונה' עמ' לד, עפ"י ובשו"ת מהרי"ל יט קנה, לענין סוף זמן קידוש לבנה).

(ע"ב) 'פתח בדורו כשמואל בדורו... אשר יהיה בימים ההם – אין לך לילך אלא אצל שופט שבימך'... אין הכוונה בזה שצריך להשמע לגדולי דורו בדלית ברירה מפני שגדולי הדורות הקודמים אינם, אלא למדונו חז"ל ש'אין לך' – בשבילך, אין שופט אחר המתאים לך אלא זה שבימך, ואין לך לבקש שופטים אחרים, שאין הראשונים טובים לך מהאחרונים. אדם יכול לקבל את כל ההשפעה אך ורק מרבתינו שלו, מגדולי דורו דוקא (עפ"י שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ, יט תשל"א. וע' בשו"ת מהרי"ל סז).

ענינים

'אמר ליה רבי לרבי חייא: זיל לעין טב וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים' –

כאן לימד רבי לרבי חייא להבין במי בוחר הש"י, **זיל לעין טב** – היינו שיהיה לך עין טובה ואז תבין הדבר במי שבחר הש"י ומי הקדוש, **ושלח לי סימנא דוד...** – כי כאשר נפש מישראל יש לו עין טובה אז נקרא 'דוד מלך ישראל חי וקיים', כי מדת דוד המלך ע"ה היתה עין טובה, כמו שכתוב **יפה עינים וטוב רואי** (מי השלוח ח"א לקוטי הש"ס).

'ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים' –

'... וזה ענין קדושת ראש חדש שלא נזכר בתורה כלל, כי לא היתה בו התגלות שכינה בעבר רק לעתיד נאמר והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבת **יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר ה' –** שיהיה גלוי הנוכח גם בראש חדש, כי לעתיד נאמר שיהיה שיר חדש, פירושו כמו שאמרו (בשוחר טוב מזמור פז) על פסוק ושרים כחוללים כו' כי לעתיד לבוא יהיו משוררים בכל שעה שיר חדש, כי כמו שהש"י אין לו גבול וסוף כך להשגתו אין גבול, ובכל רגע ישיגו הכרת נוכח במדריגה מחודשת ונוספת עד אין קץ כלל, רק בעולם הזה שהוא מוגבל, ההשגה גם כן בגבול, אבל לעתיד יהיה נקרא 'שיר חדש' כי תדיר יהיה חדש, כי השיר מצד ההכרה ובכל רגע תהיה הכרה מחודשת ושיר חדש ואין רגע שישוררו שיר שכבר אמרו רגע שלפניו, ונמצא לעולם יהיה שיר חדש.

וזהו ענין ראש חדש, ועיין זוהר (תרומה קלח רע"א), והוא רומז לישראל שעתידים להתחדש כמותה, ודוד המלך ע"ה ביחוד כמו שאמרו ז"ל **שלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים** – שהוא סימן לקביעות החודש. ולכן נזכר ענין קדושת החודש בכתוב רק בענין דוד המע"ה עם שאול, ומשם למידין סעודת ראש חדש, דאז נתחדש התגלות אור זה בעת התחלת בנין המלכות לישראל בכלל ומלכות בית דוד בפרט, שזהו התחלת התגלות רשימת אור דלעתיד. ונקבע בראש חדש ולא בשבת דיהיה גם כן גלוי אור זה לעתיד לפי שקדושת שבת קביעה וקיימא והוא מצד הש"י וכל זמן שאינו מאיר אין שייך השגת בני ישראל הרשימו מקודם, רק קדושת ראש חדש דישראל מקדשי שזה יקבע להם הש"י מצד השתדלותם כאילו הם קבעו קדושה זו, שייך שפיר גם כן רושם מקודם...

ולכן אמרו ז"ל (בפרקי דרבי אליעזר (מה). וכן הביאו התוס' לעיל כג.) דניתן בעולם הזה לנשים בשכר שלא עשו עגל, כי לולי אותו מעשה היה כבר חרות ממלכות ומיצר הרע כמו לעתיד, והיו זוכים לאותו קדושה, והנשים שלא היה להם חלק באותו מעשה משיגים רשימה זו יותר. ובודאי כן בכל דור ודור המתקרב לעקבי משיחא, נתגלה קדושת ראש חדש יותר, כענין קדושת השבת בימים דמקמי שבתא... (מתוך רסיסי לילה ח). וע"ע פרי צדיק ח"ד לר"ח מנחם אב א.

(ע"ב) '... וזהו יפתח בדורו כשמואל בדורו ששמעתי בשם רב (כצ"ל) קדוש ז"ל דרצונו לומר, מי שפותח שער חדש בעבודת הש"י בדורו הוא המנהיג האמיתי כשמואל בדורו, דבכל דור יש התחדשות, ופתיחתו הוא על ידי מנהיג הדור, ובכל דור יש ב' מנהיגים דוגמת משיח בן דוד ומשיח בן יוסף, ובפרט בעקבתא דמשיחא, והם נגד ב' המדרגות דבעלי תשובה וצדיקים גמורים, והם פותחים מחדש שני שערים אלו בכל דור...' (מתוך מחשבות חרוץ עמ' 44).

'בדן בדורו כאהרן בדורו'. ע' בסוד הענין בליקוטי מאמרים לרבי צדוק הכהן מלובלין עמ' 211.

'ללמודך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הצבור הרי הוא כאביר שבאבירים' – נקט לשון 'נתמנה' להורות דדוקא כשנתמנה משום שהיה ראוי לכך ולא על ידי ממון או שאר תחבולות, דהכי מוכח ביבמות דף סא....

(תוכחת מוסר) והנה אוי ואבוי על הפרצה שבדורינו, נהפך למשחית הודינו שבקצת קהלות כל נאות יעקב על ידי תחבולות וממון ללא כהן מורה על כן תפיג תורה, כי מזה נמשך כל הקלקולים כגון קלקול שוחטים וקלקול חזנים ומקוואות וסופרי סת"מ והרבה לא יכול ספר, כי נפלה משמים ארץ כל דיני ממונות הוראה בכללם, ואם התלונה על אותן הרבנים דתקיף להו יצרא דע"ז לומר בואו ועבדוהו כהנה וכהנה, יש להתלונן על מחזיקיהם ותומכיהם מעוש"ר ומתחתנים בם מהם קודם בואם להיות להם סניגורין בעשרם ותוקפם, ומהם אחר בואם ביבוס קצירו דאותו הרב שאז היה נוח לרודפו ולבזותו... ואותן תקיפים הם בסיס לדבר האסור וקורא אני עליהם ובעל בת אל נכר שנתנכרו מעשיו וכ' וכאילו מתחתן בע"ז. והרבה ראוי לדבר בזה אבל אשמרה לפי מחסום, ישמע חכם ויוסיף לקח' (מתוך חדושי בכור שור שבסוף ספר תבואות שור).

"שלום עליך רבי ותלמידי, רבי שלמדתי תורה ברבים ותלמידי שאני גוזר עליך גזירה ואתה מקיימה כתלמיד" –

'... ולכן אסור לדון בדיני אומות העולם, כי אף שידינו דין אמת, אך אין להם סיעתא שיצא הדין לאמיתו. וכמו רבן גמליאל ורבי יהושע, אף שרבן גמליאל אמר לו 'רבי בחכמה' היינו שעל פי חכמה היה הדין עם רבי יהושע, מכל מקום הש"י הסכים לרבן גמליאל, כי הוא היה נסמך לנשיא מפי הש"י וכמו דאיתא התם אתם – אפילו מוטעין. וזה שאמרו לו 'ותלמידי – שקבלת את דברי' היינו בהבנת הלב אני הוא המכוון לעומק דעת הש"י' (מי השלוח ח"א שופטים ד"ה תתן).

פרק שלישי

'עמדו שנים ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש'. מפשטות הדברים נראה שהיו מקדשים את החודש בשיבה. ואולם המגן-אברהם (תי"ז סק"א) כתב שקידוש החודש היה מעומד ומשום כך נהגו לעמוד כשמברכין החודש בשבת ואומרים ראש חדש ביום פלוני, דוגמת קידוש החודש בזמנם. ותמה הגרעק"א מנין לו שהיו עומדים, אדרבה מכאן משמע להפך.

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א קמב) פירש דברי המגן-אברהם כלפי עניית העם, שנראה שהיו עומדים [והביא סמך לדבר ממצות חליצה. וגם מצד הסברה הרי זה כשאר מעשה מצוה שלכתחילה הוא במעומד, כהלל לולב ושופר]. וכתב שנראה לפי דעתו שעיקר מצות הקידוש היה בעניית העם, ואמירת ראש בית דין אינו אלא פסק-דין לאחר חקירת העדים, וזהו לעיכובא. ואחר שפסק ראש בית דין, מצוה על העם לקדש [כמו שלמדו לעיל מדרשת המקראות]. והנה הדוגמא השייכת לנו ל'ברכת החודש' אינה אמירת 'מקודש' של בית דין שהרי פסק הדין לקידוש החודש בזמננו כבר היה על ידי הלל האחרון שהתקין את הלוח, ואם כן אם באים אנו לדמות הכרזת החודש שלנו – לאמירת העם יש לנו לדמותה, וזה שכתב המג"א שהיה זה במעומד, כלומר אמירת 'מקודש מקודש' של העם. ושואל גם הבית-דין היו בכלל העם למצות קידוש, וגם הם היו עומדים בזמן הענייה ואומרים 'מקודש מקודש'.

וע"ע בספר שעורים לזכר א"מ ז"ל (ח"א עמ' קלח) שכתב להראות שקביעות החדש [בזמן שקדשו עפ"י הראיה וכל שכן בזמן הזה], נעשית על ידי כלל ישראל ולא בית דין בלבד, וזהו ענין עניית העם 'מקודש מקודש'.

זיעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש. ברישא לא אמר אלא 'מקודש' פעם אחת – כי אם הספיק ראש בית דין לומר 'מקודש' עד שחשכה, גם אם העם לא הספיקו לענות 'מקודש מקודש' – מועיל, כי עניית העם אינו בכלל 'דין', אבל בסיפא שנה התנא כיצד עושים לכתחילה, משום כך אמר 'מקודש מקודש' (טורי אבן).

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א קמב) כתב שצריך לגרוס בסיפא רק פעם אחת 'מקודש'. ולפי"ז גם בגמרא שבסמוך יש לגרוס כן, 'תיהוי חקירת עדים כתחילת דין ומקודש כגמר דין'.

'סד"א תיהוי חקירת עדים כתחילת דין ומקודש מקודש כגמר דין ולקדשי בלילה מידי דהוה אדיני ממונות... קמ"ל. ואימא הכי נמי – אמר קרא כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, אימת הוי 'חק' בגמר דין וקא קרי ליה רחמנא 'משפט', מה משפט ביום אף הכא נמי ביום'. יש להבין הכוונה, הלא בכל מקום גמר דין בכלל 'דין' הוא אלא שאמרה תורה שהוא כשר בלילה, ואם כן מה לנו שקידוש החדש נקרא 'משפט'?

ונראה לבאר שבכל דבר הדין בא לאחר משא ומתן ובלעדי זה אינו כלום, ולכך הוא נקרא 'גמר דין', מה שאין כן בקידוש החדש, קריאת 'מקודש' מועלת בפני עצמה אף ללא כל משא-ומתן וחקירת-עדים קודמת, כמו שאמרו אתם אפילו שוגגין ומזידין, הלכך אין אמירתם תולדה מהמו"מ הקודם ולכך הוא נידון לעולם כתחילת דין ואינו כשר בלילה גם אם נשאו ונתנו תחילה מבעוד יום (עפ"י זכר יצחק יא.ב. ע"ש בכל הענין).

זאמאי, לא תהא שמיעה גדולה מראיה? – אמר רבי זירא: כגון שראוהו בלילה. התוס' מפרשים הטעם שאינם יכולים לדון ביום על פי ראייתם בלילה, כי ראייתם הריהו במקום קבלת עדות ואין קבלת עדות אלא ביום אפילו בדיני ממונות.

והר"ן (בחדושי) מבאר, כיון שבאותה שעה שראו הלא אינם יכולים לדון – הרי הם 'עדים' ולא 'דיינים', וכשיקדשו את החדש למחר על פי ראייתם, נמצאו מעידים לעצמם ואין עד המעיד נעשה דייין. [וכמה טעמים נתנו הראשונים לכך שאין עד נעשה דייין: אם משום גזרת הכתוב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' – הרי שצריך שהעדים יעמדו לפני הדיינים, או משום עדות שאי אתה יכול להזימה שהרי אינם יכולים לקבל עדים המזימים אותם. ויש שכתבו שלמדים הדבר מדרשת והיה ביום הנחילו את בניו ביום אתה מפיל נחלות ולא בלילה, שכיון שראה בלילה הרי זה עד, ושמע מינה אין עד נעשה דייין] (ע"ע בשו"ת הריב"ש שפט).

וכבר עמדו בספרי אחרונים על שורש דין זה (ע' קובץ שעורים ב"ב קיד); מדוע אין יכול הבית-דין לדון על פי ידיעתם, מה לי ראו ביום או בלילה, הלא סוף סוף יודעים הם את הדבר עתה, וכשם שדנים על פי עדים שראו בלילה. ומצינו שלש פנים בבאור הענין; –

'... דעיקר דינא הוא אחרי שהתורה נתנה נאמנות לב"ד והוזהרנו לחזק בידיהם ולקיים כל דבריהם, הנה החמירה התורה על הדיינים ככל חקות התורה"ק ובכלל זה שאין מקבלין העדות בלילה ואם קבלו אין דנין על פיה, והלכך כל שסיבת הידיעה באה בלילה אין דנין על פיה, והלכך צריך לחדש ביום

סיבה חדשה המודיעה לב"ד את המאורע, [ואין להקשות שהרי זכרון הדבר ביום יהיה כמעיד עתה לעצמו ומאי עדיפותי' דעדים – זה אינו, שבאמת יש חמר בדבר אי אמרינן שאין הדיינין נאמנין לדון ע"פ ידיעת עצמן אלא שצריכין לשמוע מאחרים, אלא שהקלנו בזה דראי' לא גריעא משמיעה אי הראי' היתה בזמן שהיתה מועילה שמיעה, אבל אם הראיה בשעה שאין שמיעה מועילה שוב אי אפשר לדון אלא לא יהא ידיעת אחרים עדיפא מידיעת עצמו וז"א דקבלת עדות חמירה שמתברר ידיעתן לפני אחרים ואינה נשארה רק דבר שבלב, ואף שהיתה ידיעתן נמצאת בשעת ראי' לא מהני כיון שלא היו אז דיינים] ונמצא שענינו חמר על הדיינים שאין יכולים לומר ידענו ושלא יוכלו בני אדם לבקש אחריהן ולחקור אחר ידיעתן, אלא שצריכין לומר בדבר שנעשה על פני הארץ ושיוכל לבוא הדבר להכחשה בזמן מן הזמנים, ושצריך שיהיה הסיבה שמראין עליה שהביאה להן ידיעתן בשעה שהן ב"ד, וזהו טעם פסול ראו בלילה...! (מתוך חזון-איש אה"ע קא, ל).

'... זה צריך באור דמה נפקא מינה, סוף סוף יודעים המעשה, והוא קל וחומר משמעו מהעדים? וצריך לומר דהב"ד אינם יכולים לדון ע"פ ידיעתם רק ע"פ ראייתם, ומה ששמעו מעדים שראו חשוב כאילו או ראו הב"ד, בשעה ששמעו העדות [וכעין זה כתב הגאון מהר"ל ז"ל מפראג בספר דרך חיים, משנה כב].

וראיה לזה; קידוש החודש דצריך לקדש על פי הראיה מדכתיב הוזה – כזה ראה וקדש. ומה מועיל ראיית העדים [ואין לומר דבעינין רק שיראה הלבנה, ועפ"י חשבון לבד אפשר שנתכסה בעבים ולא ראוה – דליתיה, דהא עדים שראו מחוללין שבת אף שבלא"ה יקדשו היום אדר הסמוך לניסן לעולם חסר, משום דמצוה לקדש ע"פ הראיה – הרי דאף שבאמת נראה הלבנה לא יקויים המצוה רק אם יבואו עדים לפני ב"ד ויעידו, וע"כ דבעינין דווקא ראיית ב"ד כדכתיב 'הוזה' – כזה ראה]. ועל כרחק דמה שב"ד שומעים מהעדים כאילו ראו הלבנה בעצמם. ובילקוט קורא לעדי החודש 'שלוחי החודש'.

[וכן בסנהדרין (בדף נו.) בב"ד ששומעים עדים שמעידים ברכת השם קוראים כאילו שומעים בעצמם ברכת השם, וע"כ מועיל שמיעתם מהעדים ביום ולא ראייתם בלילה] (מתוך אבני נזר אה"ע קא, ד-ה). מה שהביא מברכת השם צ"ע, ששם הלא כל שומע מפי שומע חייב לקרוע ולא דוקא עדים.

'... דעיקר הדין מה שאמרינן לא תהא שמיעה גדולה מראי', אין זה שהחידוש הוא שב"ד במקום שלא בעינין עדים לקיזמי אלא לברורי, יכולים לדון ע"פ ראייתם, שאין בזה משום חידוש דין, שמהיכא תיתי נאמר שלא יכולים לדון ע"פ ראייתם וגם מ"ט אין יכולים לדון ע"פ ראייתם בלילה, ומה איכפת לן מה שבלילה לא יכולים לדון, אבל אח"כ ביום הלא הם יכולים להיות ב"ד ויש להם ידיעה מראיית עצמן ולא תהא שמיעה מה ששומעין מפי אחרים מה שראו בלילה גדולה מראיית עצמן שראו בלילה – אלא עיקר הדין הוא, שלהיות 'בית דין' צריכין טעם וסיבה מה שמשוי אותן לב"ד, ואם יש עדים המעידין לפני שלשה זהו מה שמשוי אותן לב"ד שע"ז נאמר ועמדו שני האנשים לפני ה', שני האנשים אלו העדים לפני ה' אלו הדיינין. עדים המעידין בפני שלשה זהו מה שמשוי את השלשה לב"ד. וכן אם יש טוען ונטען דו"ד בין שני בעלי דינין, זהו מה שמשוי את הדיינין לדיינין, ואם יש לו לזכות ע"י מיגו או רוב או חזקה, שפיר דנין ע"פ כל אלו, מפני שהתורה אמרה שדנין ע"פ מיגו ורוב וחזקה, נעשו לדיינין לדון ע"פ אלו, אבל אם דיינין ראו, והם באים לדון ע"פ ראייתם, מי משוי אותן לדיינין כל עיקר לדון ע"פ ראייתם, ע"ז אומר האי לא תהא שמיעה גדולה מראי', וק"ו הוא אם ע"פ עדות עדים נעשו אלו לדיינין ראיית המעשה עצמה ודאי שמשוי אותן לדיינין, ויכולין לדון ע"פ ראייתן, וזהו רק אם ראו ביום, אבל אם ראו בלילה ואח"כ ביום יש להם ידיעה על המעשה מי משוי אותן לב"ד, עדים

הם, ובשעה שראו הלא לילה היתה שלא נעשו לב"ד, ודוק היטב... (מתוך אבי עזרי תליתאה – סנהדרין ג,ו.
וע"ע שם במהדורה קמא יד,א ובתנינא ג,ה).
עוד בכללות הענין ובבאור שיטת רש"י, ע' חרושי הגרנ"ט ב"ב קיד (ס' קפת); ברכת מרדכי ח"ב ב.

דף כו

'אלא מאי משור פר – משופר'. פירוש, שבא לרמוז על זה (ריטב"א).
ומצינו הרבה שהאות ר' נוספת באמצע המלה [כגון 'שרביט' (שבט); שרעפי (שעיפי); דרמשק, ועוד]
(רש"ש).

**'עולא אמר: היינו טעמא דרבנן כדרב חסדא... אביי אמר היינו טעמייהו דרבנן שופר אחד אמר
רחמנא...'** דחקו האמוראים לחסר במשנתנו ולומר 'חדא ועוד קאמר', כי משמע להם טעם חלוש
שחכמים יאסרו מפני שנקרא 'קרן' ולא 'שופר' שהרי הוא חלול וכל השופרות נקראו 'קרן', לפיכך עשו
סניפים מטעמים נוספים (עפ"י רמב"ן רשב"א וריטב"א).

**'שופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות, והא דפרה כיון דקאי גילדי גילדי מיתחזי
כשנים ושלשה שופרות'**. ומשמע שהוא פסול מדאוריתא. ואף על פי שהוא מחובר, אך כיון שלא היתה
ברייתו כאחת והתוספת ניכרת בפני עצמה, הרי זה כמביא שופר אחר ומדבקו שאין החיבור מועיל
להחשיבו כאחד (עפ"י תוס' סוטה יח. ד"ה כתבה).

ואף רבי יוסי לא הכשיר אלא משום שהם מחוברים מתחילת ברייתם, אבל לא במחבר שופרות זה לזה (ע' בשו"ת מהרי"ק קכב).

**'לוי איקלע לההוא אתרא, אתא גברא לקמיה אמר ליה קבען פלניא. לא הוה ידע מאי קאמר ליה.
אתא שאיל בי מדרשא, אמרו ליה גולן אמר לך, דכתיב היקבע אדם אלהים...'** הרש"ש תמה
כיצד יתכן שלוי לא ידע המקרא. וכתב לשער שסיפור זה ארע באותו מעמד המובא ביבמות (קה)
ובירושלמי שלוי הזדמן לסימוניא ועשו לו בימה גדולה והושיבוהו למעלה, ושאלוהו שלש שאלות
ונתעלמו ממנו, ולאחר זמן כששאלו רבי ידע להשיב עליהן. אמר לו 'ולמה לא השיבות אותם כשם
שהשיבות אותי? אמר לו: עשו לי בימה גדולה והושיבו אותי עליה למעלה הימנה וטפת רוחי עלי
ונתעלמו ממני דברי תורה'. וקרא עליו המקרא הוה אם נבלת – בהתנשא' (עפ"י בראשית רבה פא; ירושלמי
יבמות יב).

**(ע"ב) 'אמר ליה רבא מברניש לרב אשי: אי הואי התם הוה אמינא ליה היכי קבעך במאי קבעך
ואמאי קבעך וממילא הוה ידעינא'**. מכאן יש להוכיח שאדם המדבר עם חברו ואינו יודע על מה או
על מי חברו מדבר, מותר לו להעמיד פנים כאילו ידע ולהמשיך את השיחה עד שמתוכנה ידע ויכיר
הדבר [וכן יש להוכיח ממעשה שבפסחים קו.]. (עפ"י עלה יונה עמ' קכב).

יש להעיר שמכאן ומפסחים אין הוכחה שמותר הדבר אלא במקום בושה. וגדולה מזו יש אומרים שמותר לשנות מפני הבושה
כשאינו מוציא מפיו שקר מפורש (ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ה ב ובמובא בברכות מג).

מצינו בדומה לזה, שפעמים – שבמקום שעלול אדם להיפגע – שותק החכם ונראה בכך כמודה לדברי חברו הגם שאינו מסכים
עמו – ע' תענית ט: מועד קטן ה. (עיונים בדברי חז"ל ובלשונם עמ' פא).

ב. בין שנראה בזמנו (– ליל שלשים) בין שלא נראה בזמנו (ומעברים את החדש) – מקדשים אותו. רבי אלעזר ברבי צדוק אומר: אם לא נראה בזמנו אין מקדשים אותו שכבר קדשוהו שמים. פלימו אומר: בזמנו אין מקדשים אותו (שאינו צריך חיזוק) שלא בזמנו מקדשים אותו. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: בין כך ובין כך אין מקדשים אותו (וקדשתם את שנת החמשים – שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים).
אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי אלעזר ברבי צדוק.

לד. לא תעשון אתי... – מה נכלל באיסור זה?

לא תעשון אתי... – לא תעשו (צורות) כדמות שמי – הן שמיים שעל הארץ, כגון תבנית היכל, תבנית חצר, עזרה שלחן ומנורה [אבל עושה מנורה של חמשה, ששה או שמונה קנים. וכן עושה מנורה של עץ שהיא פסולה לדעת חכמים [וריר"י אוסר, שלדעתו היא מנורה כשרה]; הן שמיים המשמשים במרום, במדור העליון – כדמות אדם, או דמות ארבע פנים (שבכסא הכבוד) ביחד (שגם אם מצא דמות אדם, אסור להשלים לד' פנים. עפ"י תוס'), וכן אסרו בברייתא לעשות כדמות אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת. וכן שמיים שבמדור התחתון, כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות.

נחלקו הפוסקים אודות ציור שאינו בולט. וכן נחלקו בצורת פרצוף אדם לבד, ללא גוף. ואם משחית צורתו – מותר לכל הדעות.

ישנן דעות שאף אחת מהפנים שבמרכבה אסורה, אבל להלכה נקטו הפוסקים שאין איסור אלא בארבע הפנים יחדיו, או אדם.

אחרים (= נכרים) שעשו לו צורות – אין איסור להחזיקן, אך משום חשד עבודה זרה (עפ"י רש"י ותוס' כאן. ויש מפרשים: חשד שעשאן) אסרו חכמים להשהות צורה בולטת (כגון דרקון, שהיא צורה חשובה להם. תוס'). ודוקא ליחיד אסרו משום חשד, אבל לרבים מותר כגון אנדרטא במקום ציבורי, וכן נשיא – הרי הוא כציבור.

א. אמירה לנכרי אסורה מדרבנן, אך לצורך מצוה כגון רבן גמליאל שנצרך לצורות לבנה, לא גזרו (עפ"י תוס'). ואפשר שהוא הדין במקום צורך גדול. עפ"י טוב רואי. ויש אומרים שהנכרי עצמו אסור בעשיית צורות אלו (עפ"י רמב"ם).

ב. דעת כמה ראשונים שדמות אדם או מלאכים ושרפים וארבע פנים שבמרכבה – אסור להשהותם מהתורה. ורק לענין חמה ולבנה וכוכבים מותר מהתורה.

צורות העשויות פרקים (כצורות רבן גמליאל, שלא הרכיבם אלא לשעה. עפ"י מפרשים) – משמע בגמרא שמתר. וכן התיירו בעושה להתלמד (לא תלמד לעשות... – אבל אתה למד להבין ולהורות).

יש אומרים שהחילוק בין יחיד לרבים, וכן החילוק שבין צורה שלמה לפרקים – אינם קיימים למסקנא.

דף כה

לה. א. האם יתכן שהלבנה תיראה במולדה שחרית במזרח וערבית במערב?

ב. באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו (ביום שלשים), ובליל עיבורו לא נראה – האם עדי שקר הם?

ג. האם יתכן שתראה הלבנה החדשה ביום כ"ט?

ד. למה לא נתפרשו שמותיהם של שבעים הזקנים?

א. רבי יוחנן בן נורי פסל עדים שאמרו ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב, אבל רבן גמליאל קיבלם ביבנה שפעמים בא (הירח) בארוכה ופעמים שבא בקצרה.

לפרש"י מדובר על הירח החדש. והתוס' חלקו וכתבו שבזה לא היה פוסל רבי יוחנן בן נורי. ופירשו (עפ"י הירושלמי) שראו בשחרית את הישן ובערבית את החדש. ואף על פי שבדרך כלל הלבנה מתכסה במשך זמן מרובה מזה, פעמים (בשעות גדולות) אפשרי לראותה בשחרית ובערבית. וגם מחכמי התכונה יש שהעידו כן – ע' במובא בספר אמונת חכמים (פ"ה דף טז); בן יהודע; קונטרס כ"ד השעות עמ' 11).

ב. באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו, ובליל עיבורו לא נראה – רבן גמליאל קיבלם. רבי דוסא בן הרכינס אמר: עדי שקר הם. רבי יהושע ראה את דבריו, ואף על פי כן קיים גזרתו של רבן גמליאל [עפ"י עצת רבי דוסא בן הרכינס ורבי עקיבא] ובא אליו ביוהכ"פ שחל להיות בחשבונו, שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי (אתם... אתם... אתם – אפילו שוגגים, מוטעים, מזידים).

ג. אמר רבן גמליאל: כך מקובלני מבית אבי אבא, אין חדושה של לבנה פחותה מעשרים ותשעה יום ומחצה, ושני שלישי שעה וע"ג חלקים (מתוך אלף ושמונים חלקים בשעה). [ופעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית דמות לבנה בעשרים ותשעה, לחדש, כסבורים העם לומר ראש חדש ובקשו בית דין לקדשו, וקבע ר"ג שאין זה כלום].

ד. למה לא נתפרשו שמותם של זקנים – שלא יאמר אדם פלוני כמשה ואהרן (שאשמע לו)?! פלוני כנדב ואביהוא?! פלוני כאלדד ומידד?! – אלא מלמד שכל שלשה ושלושה שעמדו בית דין על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה. [וכן דרשו ממשמעות הכתובים ששקלו שלשה קלי עולם, ירובעל בדין ויפתח, עם שלשה חמורי עולם – משה אהרן ושמואל. וכן דרשו: אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיך, ואל תאמר שהראשונים היו טובים מאלה].

פרק שלישי

לו. א. ראו את הלבנה ולא הספיקו לומר 'מקודש' עד שחשכה – מהו?
ב. ראוהו בית דין בלבד – כיצד יעשו?

א. ראו את הירח ולא הספיקו לומר 'מקודש' עד שחשכה – הרי זה מעובר. ואפילו כבר ראוהו בית דין וכל ישראל, מעברים. וגם אם נחקרו העדים ביום, אין אומרים תהא חקירתם כתחילת דין והקידוש כגמר דין ויקדשו בלילה כדיני ממונות שגומרים אותם בלילה אם התחילו ביום, שנאמר כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב – מתי הוא 'חק' – בגמר דין, וקראו 'משפט' (היינו תחילת דין) שאינו אלא ביום.

ב. ראוהו בית דין (כגון של כ"ג) בלבד – יעמדו שנים ויעידו בפניהם. והעמיד רבי זירא כגון שראוהו בלילה אבל ראוהו ביום אין צריך להגדת עדות, שלא תהא שמיעת הדיינים גדולה מראייתם הלכך דנים על פי מה שראו ביום. (משא"כ כשראו בלילה, הואיל וראייתם נידונית כקבלת עדות, אי אפשר לעשותה בלילה ועל כרחם להעיד ביום. תוס').

ראוהו שלשה (בלילה) והם בית דין – יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד, שאין אחד כשר לעדות החדש אפילו הוא מומחה (ויאמר ה' אל משה ואל אהרן... החדש הזה לכם...). [ואפילו לרבי עקיבא הפוסל סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש, מלדונו – לא פסל אלא בדיני נפשות מפני שצריך לראות לו זכות].

ראוהו ביום עם שקיעת החמה ולא היה להם פנאי לומר 'מקודש' עד שחשכה – מדברי רבי עובדיה מברטנורא משמע שצריכים להעיד למחר. וכן נראה מפרש"י. אבל לפי הטעם שכתבו התוס' יכולים לקדש למחר על סמך ראייתם, מפני שהיתה ביום (עפ"י רעק"א. וע' חדושים ובאורים).

דפים כו – כז

לז. א. אלו שופרות כשרים לתקוע בהם, בראש השנה וביובל?

ב. התקיעה במקדש בראש השנה ובתעניות – כיצד?

א. כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא 'קרן' ולא 'שופר'. [לדברי עולא ישנו טעם נוסף – שאין קטגור (העגל, שחטאו בו ישראל) נעשה סגור. ואביי פירש טעם נוסף אחר – שופר אחד אמרה תורה ולא שנים ושלשה שופרות, וזה של פרה כיון שעשוי גלדים גלדים נראה ככמה שופרות]. רבי יוסי מכשיר אף בשל פרה, שהלא כל השופרות נקראו גם 'קרן' – במשך בקרן היובל בשמעם את קול השופר. [ושל פרה נקרא גם הוא 'שופר' לדעת ר' יוסי, כפי שיש לדרוש מהכתוב ותיטב לה' משור פר – משופר. ומשום קטגור נעשה סגור אין לחוש אלא בפנים, בכהן גדול הנכנס לקדש הקדשים. ומשום שנים ושלשה שופרות אין כאן, כיון שהגלדים מחוברים זה לזה].

שופר של ראש השנה ושל יובל (שהושה בגזרה שוה לר"ה לתקיעה ולברכות) – של יעל (רש"י ותוס'): מין חיה – אקו, יעל-הסלעים. הערוך: כבשה) – פשוט. רבי יהודה אומר: בראש השנה תוקעים בשל זכרים (= אילים) – כפופים, שכן יאה לאדם בתפילת ראש השנה, בכפיפה. וביובלות בשל יעלים (שתקיעת היובל קריאת דרור היא. ועוד אמרו בתוספתא (מובא בראשונים): תקנו מצוי (איל) למצוי (ר"ה), ושאינו מצוי לשאינו מצוי (יעל ליובל)). רבי לוי אמר: בין של ר"ה בין של יום הכפורים ביובל, בכפופים.

א. התוס' חככו לומר שמא אינו יוצא אלא בכפופים, ולא רק מצוה לכתחילה (ונראה לכאורה שלא צדדו כן אלא לר' לוי, אבל חכמים סוברים שהכל כשר, וכמו ששינו ברישא כל השופרות כשרים). וכן פסק הרמב"ם שאין כשר אלא שופר של כבש (= איל) בלבד. [ונחלקו הפוסקים בדעתו אם כפוף מעכב אם לאו. ע' בית יוסף וט"ז תקפו].

ואילו הרמב"ן והר"ן והריטב"א נקטו להלכה שכל השופרות כשרים, אלא שמצוה בכפופים. ומצוה מן המובחר בשל איל דוקא [וכך היה מנהגם – לזכר עקידת יצחק, כדלעיל טו.]. וכן נקט הרא"ש.

ב. להלכה, של פרה פסול, כתנא קמא. וכן כל קרנים שאינן חלולות, כגון של ראם וצבי – אינן בכלל 'שופר' כלל [שופר – מלשון שופרת], ואף כשאין לו אחר – אין לתקוע בהם (עפ"י ראשונים; או"ח תקפו, א).

ג. הר"ן נסתפק לומר שמא אין כשר אלא שופר של בהמה טהורה. ועל כן לא יתקע בו, אלא אם אין לו אחר תוקע בלא ברכה.

שופר של נבלה וטרפה – כשר לתקיעה (פוסקים או"ח תקפו, א).